

RECENZJA *PSYCHOSPOŁECZNE
I AKSJOLOGICZNE DETERMINANTY
KULTURY BEZPIECZEŃSTWA
SŁUŻB MUNDUROWYCH*

DOMINIK GOGÓŁKA
Uniwersytetu Warszawski

Recenzowana monografia pt. *Psychospołeczne i aksjologiczne determinanty kultury bezpieczeństwa służb mundurowych* wyszła z pod pióra dr. hab. Juliusza Piwowarskiego Profesora WSBPI oraz dr. Wojciecha Czajkowskiego. Publikacja została wydana przez wydawnictwo Społeczno-Prawne w Słupsku w 2015 roku. Dzieło to jest wynikiem słowacko-polskiego projektu naukowego „*Kompetencje społeczne w bezpieczeństwie 17/IBNSP/2013/2014*”. Recenzowana publikacja posiada 204 stron, Podzielona jest poza wstępem i zakończeniem na 9 rozdziałów z czego każdy łącznie ze wstępem posiada podrozdziały. Obszerna bibliografia zawiera 232 pozycje i występuje po zakończeniu każdego rozdziału.

W pierwszej części monografii definicja kultury i dogmat R Scrutona, *kultura jest ważna*, służą autorom do rozpoczęcia rozważań nad kulturą bezpieczeństwa, którą definiują za Juliuszem Piwowarskim: *jako ogół materialnych i pozamaterialnych elementów utrwalonego dorobku człowieka, służących kulturywowaniu, odzyskiwaniu (gdy utracono) i podnoszeniu poziomu bezpieczeństwa określonych podmiotów. Można rozpatrywać ją w wymiarze indywidualnym – mentalno-duchowym, wymiarze społecznym oraz wymiarze fizycznym (materialnym)*¹. Na podstawie powyższej definicji wyprowadzają determinanty kultury bezpieczeństwa mieszczące

---

¹ J. Piwowarski, *Trzy filary kultury bezpieczeństwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka -Praktyka-Refleksje”, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2015, ISSN 2299-4033, nr 19, s. 21–33.

się w trzech wymienionych w definicji wymiarach: indywidualnym (mentalno-duchowym), społecznym oraz fizycznym (materialnym)

Indywidualne determinanty autorzy monografii definiują jako: wartości, osobowościowe i behawioralne wyznaczniki zachowania, motywacje, morale i poczucie zagrożenia. Społeczne determinanty, wg nich, obejmują: (1) poczucie bezpieczeństwa w relacjach społecznych, które obejmuje: interpretacja relacji Ja-Ty, problem intersubiektywności, proces komunikowania i jego zagrożenia, manipulowanie w relacjach międzyludzkich oraz (2) poczucie zagrożenia w relacjach społecznych, który zawiera: relacje z innymi ludźmi jako problem teorii bezpieczeństwa, poczucie bezpieczeństwa i poczucie zagrożenia w relacjach społecznych i empatia w relacjach społecznych. Fizyczne determinanty zaś dotyczą zagrożenia.

Cytując autorów: *Zasadniczym celem badania w tym projekcie, jest eksploracja problematyki funkcjonowania wartości w grupach dyspozycyjnych w szczególności skoncentrowana na funkcjonariuszach policji.* Grupa badana to 73 studentów (35 kobiet i 38 mężczyzn) Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa „Aperion” w Krakowie. Zdaniem autorów: *Procedura badania opierała się na badaniu grupowym, w trakcie którego osoby badane wypełniły kwestionariusz PVQ (Portrait Value Questionnaire) Schwartza z 21 itemów pozwalających na pomiar wartości jednostki. Kolejną metodą użytą w badaniach był test osobowościowy Costy i McCrae NEO-FFI pozwalający na diagnozę pięciu czynników struktury osobowości. Dane kwestionariuszowe zostały uzupełnione informacjami demograficznymi. Autorzy twierdzą, że wartości opisywane i wszechstronnie badane w zespole Schwartza stanowią znakomity instrument opisujący i wyjaśniający zachowanie człowieka w sytuacjach dokonywania wyborów i podejmowania wyzwań. Autorzy projektu sądzą, że zoperacjonalizowana w pracy problematyka wartości jest użytecznym narzędziem pozwalającym na interpretację zachowania funkcjonariuszy będących członkami grup dyspozycyjnych.*

W projekcie badawczym również obserwowano: *wpływ kultury fizycznej na poziom kultury bezpieczeństwa, na osobowościowe, behawioralne i aksjologiczne uwarunkowania funkcjonowania jednostki w kontekście fizycznej aktywności w warunkach zagrożenia. W ramach rozważań autorzy badali określenie przystosowawczego bądź nie przystosowawczego wpływu Wzoru Zachowania A dzięki dużemu znaczeniu występujących w tym wzorze rysów intensywności zachowania. WZA charakteryzuje się intensywnie odczuwaną presją do osiągnięcia samodzielnie wybranych, ale zwykle*

słabo określonych celów oraz utrwaloną tendencją do intensywnej rywalizacji i ciągłym poczuciem zagrożenia. Grupa badana to 64 studentów (27 kobiet, 37 mężczyzn) WSBPI „Aperion” w Krakowie uczestniczący, jak to autorzy określili, w obowiązkowym seminarium sportów walki, ale świadomie wybrali oni drogę wojownika bushido. Do badania wykorzystano metodę Jankinsa (JAS), w której wynik dodatni identyfikuje WZA. Według autorów, wyniki ujemne potwierdzają zakładaną hipotezę o wątpliwościach dotyczących występowania WZA w badanej grupie adeptów sztuk i sportów walki. Autorzy twierdzą, że: *Jest to związane ze zmianami w świadomości społecznej, dotyczącymi omawianego zakresu w kontekście społecznych oczekiwań wobec osób pełniących wskazane role zawodowe. Dodatkowo działa tu silny wpływ szeroko rozpowszechnionych sportów walki, przez środowiska związane z kulturą fizyczną kojarzony z ideą szlachetnej drogi wojownika.*

Kolejnymi indywidualnymi determinantami są morale, motywacje oraz poczucie zagrożenia. W dyskursie na temat grup dyspozycyjnych a ich morale posiłkują się teorią Schwartza i przywołują kołowy model Schwartza. Autorzy wskazują na dwie grupy wartości wyższego rzędu zbudowane w oparciu o swoiste ich dychotomiczne uporządkowanie. Pierwszy to wymiar *przekraczania siebie – Umacniania siebie*, zawiera w swoim obszarze takie wartości jak: uniwersalizm i życzliwości-osiągnięć, władzy i hedonizmu. Drugi to *otwartości na zmiany – Zachowawczości*, zawierające w swoim obszarze wartości podstawowe w postaci: samosterowności, stymulacji, hedonizmu-ugodowości, tradycji, bezpieczeństwa. Autorzy wskazują na *konsekwencje analizy kołowego modelu wartości Schwartza, która pozwala na wskazanie istotnego rozróżnienia w obszarze problematyki bezpieczeństwa*. Wyróżniają bezpieczeństwo osobiste i bezpieczeństwo społeczne wskazują równocześnie na rangę obydwu kontekstów. Motywacje autorzy opisują na podstawie badań A. H. Masłowa i jego piramidy potrzeb. Klasyfikują potrzeby jako te podstawowe wynikające z niedoboru czegoś i potrzeby wyższe czyli, te które wynikają z potrzeby samorealizacji. Motywacja jako determinant kultury bezpieczeństwa w całości oparty jest na teorii Masłowa. Dyskurs na temat poczucia zagrożenia prowadzony jest na podstawie prac takich naukowców jak R. Zięba oraz R.M. Kalina. Autorzy dochodzą do wniosku, że te dwa odrębne stanowiska są ze sobą tożsame i wyprowadzają własną definicję poczucia zagrożenia *jako subiektywny stan podmiotu prowadzący się do odczuwania negatywnych emocjonal-*

nie doznań wynikających z działających na podmiot bodźców. Dodatkowo zauważają pewną zależność pomiędzy bezpieczeństwem a zagrożeniem, mianowicie odczuwając zagrożenie tracimy bezpieczeństwo i odwrotnie, mając poczucie bezpieczeństwa nie odczuwamy zagrożenia.

W społecznych determinantach autorzy wyróżniają takie aspekty jak poczucie bezpieczeństwa i poczucie zagrożenia w relacjach społecznych. Dyskurs na ten temat autorzy rozpoczynają od prac G. Hofsteda i R.J. Hode'a. Następnie przechodzą do rozbicia tych dwóch pojęć poczucie bezpieczeństwa i poczucie zagrożenia, które głównie opisują pod kątem empatii. Omawiając poczucie bezpieczeństwa w relacjach społecznych autorzy skupiają się na relacjach międzyludzkich takich jak; relacja Ja-Ty, problem intersubiektywności, Zaburzeniu procesu komunikowania czy manipulacja w kontaktach w kontekście poczucia bezpieczeństwa. Przechodząc do poczucia zagrożenia w relacjach społecznych, autorzy przedstawiają relacje z innymi ludźmi jako problem teorii bezpieczeństwa. Rozwijają dyskurs na temat poczucia zagrożenia w relacjach społecznych dochodząc w końcu do empatii w relacjach społecznych a podmiotem bezpieczeństwa. Autorzy wyróżniają tutaj trzy typy osobowości mające wpływ na bezpieczeństwo podmiotu. Jest to borderline, narcystyczny i psychopatyczny.

Pod koniec monografii autorzy zwracają uwagę na dalekowschodnie wartości kultury bezpieczeństwa w oparciu o drogę wojownika bushido. Autorzy płynnie przechodzą od pojęcia kultury poprzez kulturę bezpieczeństwa do stylu życia trzymającego się ideałów bushido. Autorzy twierdzą, że japońskie ideały zawarte w kodeksie samurajskim oraz trening ducha i ciała to swego rodzaju kuźnia charakteru i sposób na kultywowanie i rozwój kultury bezpieczeństwa w kontekście społeczeństwa.

Monografia jest ciekawym głosem w dyskusji dotyczącej psychospołecznych i aksjologicznych determinantów kultury bezpieczeństwa służb mundurowych. Zasadnym wydaje się przeprowadzić dalsze badania nad osobami faktycznie pełniącymi służbę w grupach dyspozycyjnych w celu weryfikacji.

Dominik Gogółka – mgr bezpieczeństwa wewnętrznego, doktorant Uniwersytetu Warszawskiego; w pracy naukowej skupia się na organizacji i działaniu pozawojskowych jednostek specjalnych; doświadczenie zawodowe zdobywał w wydziałach specjalnych Biura Ochrony Rządu, Komendy Stołecznej Policji i aktualnie w Biurze Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji.